

PREVODI V KOROŠKI JEZIKOVNI RAZLIČICI: URBAN JARNIK IN SODOBNIKI

Andrej Leben
Univerza v Gradcu

1 Uvod

Za časa Urbana Jarnika (1784–1844) je približno ena tretjina od okoli 300.000 prebivalcev na Koroškem govorila slovensko, med njimi zlasti kmetje in rokodelci, a tudi del meščanstva in plemstva. Za razmerje med nemščino in slovenščino je bila značilna izrazita jezikovna asimetrija med tema dvema jezikoma, saj je bila nemščina uradni in glavni občevalni jezik. Dvojezični, z ozirom na nemščino in slovenščino, so bili tedaj v prvi vrsti izobraženci slovenskega porekla in prebivalci, ki so živeli na jezikovni meji, raba slovenščine pa se je ob splošni razširjenosti analfabetizma omejevala na ustno in cerkveno rabo (Domej 2009a, 190–194). V teh pogledih se podrejeni položaj slovenščine na Koroškem ni bistveno razlikoval od jezikovne situacije slovensko govorečih v drugih slovenskih deželah, saj se Slovenci še niso formirali kot narod in slovenščina še ni imela standardnega jezika, ki bi bil stabilen in uveljavljen na vseh bistvenih področjih rabe, niti niso bile jasne slovenske teritorialne jezikovne razmere (Domej 2012, 22–23).

V hierarhično utemeljeno diglosijo na Koroškem je bila sicer vključena še latinščina, določeno vlogo pa so igrale še italijanščina, furlanščina, madžarščina in francoščina. V času obstoja Napoleonskih Ilirskih provinc, ki so zaobjemale slabo polovico Koroške, se je v letih 1809–1813 pojavila državna tvorba, ki je bila »etnično, jezikovno in versko najbolj mešana administrativna enota v tedanji Evropi (do neke mere primerljiva kvečjemu s Švico), ki je prišla pod francosko oblast« (Domej 2012, 19). Beljaško okrožje, ki prišlo še pod francosko oblast, je imelo nekaj več kot 100.000 prebivalcev, od katerih je približno 25.000 govorilo slovenščino kot prvi jezik, pri čemer etnična pripadnost tudi po koncu Ilirskih provinc še ni igrala posebne vloge, ne v javnem življenju niti v krogu tistih, ki so si prizadevali za vsestranski razvoj funkcionalnosti slovenskega jezika (prav tam, 19–20).

Slovenska knjižna produkcija je bila do nastopa Urbana Jarnika še povsem v povojih. Podobno kot v drugih slovenskih deželah je bila še najbolj razširjena in brana verska literatura s katekizmi, molitveniki, pesmaricami, pridigami in meditacijami, bila pa je tudi že predmet filološkega in leksikografskega zanimanja, kar se najbolj odraža v delu jezuita Ožbalta Gutsmana (1725–1790), osrednje osebnosti slovenskega razsvetljenstva na Koroškem, ki je bil tudi prevajalec živinozdravniškega priročnika *Te Bukve od teh Pomory inu Bolesni te Govedine, teh ouz, inu teh suin sa prebivauze na desheli* (1792), ki ga je v nemščini spisal Gottfried Wolstein (Grafenauer 1946, 323). Po Gutsmanovi smrti je slovenska pisna kultura na Koroškem doživela hud upad tudi v cerkvenem okviru, spričo napredkov na področju šolstva pa je bila oskrba s slovenskimi učbeniki še posebno podhranjena (Domej 1999, 106–111). Ko je Jarnik, ki velja za Gutsmanovega naslednika, obiskoval gimnazijo v Celovcu, tamkajšnja licejska knjižnica ni premogla niti ene same slovenske knjige, čeprav jih je imela v dobi protestantizma okoli 250 (Baum 2009, 23). Sam si je slovenske in druge strokovne knjige pozneje izposojal pri znancih, mdr. pri izobražencu Francu Grundtnerju, ki je po smrti vodje celovškega semenišča Jurija Japlja (1744–1807) bojda imel največjo slavistično knjižnico na Koroškem (Kidrič 1938, 491).

2 Urban Jarnik

2.1 Življenje in delovanje

O Jarnikovem duhovnem profilu je pisala cela vrsta raziskovalcev, med njimi Janez Scheinigg (1883), ki je razpravljal o njegovih zapuščinah v župnijskem arhivu v Možberku in v zgodovinskem društvu v Celovcu, ob njegovi 100-letnici rojstva pa je objavil izčrpen življenjepis (Scheinigg 1884). Temeljni vir je tudi Jarnikova korespondenca, ki zaobjema okoli 200 ohranjenih pisem, s čimer je Jarnik najboljše dokumentirana slovenska osebnost iz predmarčne dobe (Baum 2009, 8, 65–72), čeprav se je z njegovo zapuščino ravnalo malomarno (Prunč 2002, 5–6; Domej 2009a, 205). Med prvimi Jarnikovimi pokrovitelji je bil domači župnik Martin Koben (1763–1836), koroški Slovenec in nekaj časa profesor za orientalske jezike in hebrejsko arheologijo na ljubljanskem liceju. Ker je bil Koben član ljubljanskega Japljevega kroga, se je Jarnik po vsej verjetnosti že zgodaj seznanil z Japljevo miselnostjo, zelo verjetno pa je v celovškem semenišču sodeloval v literarnem krožku, ki ga je Japelj ustanovil okoli leta 1800, in se tam srečal z latinsko verzifikacijo in besedili nemških pesnikov ter pisateljev anakreotične in klasicistične smeri (Prunč 2003, 20). Japelj sam je pisal pesmi v latinskem in slovenskem jeziku, bil pa je tudi izkušen prevajalec, saj ni bil samo odgovoren za novi prevod Stare zaveze v slovenščino, temveč je prevajal tudi Jeana Racinea, Alexandra Popea, Friedricha Hagedorna, Christiana Fürchtgott Gellerta in Mosesa Mendelssohna.

Če so bili Jarnikovi stiki s Kranjsko preko Kobna in Japlja spočetka posredni, je štajersko prestolnico Gradec, kjer je bil gubernij notranjeavstrijskih dežel in ki je bila tedaj tudi glavno mesto Koroške, spoznal osebno, ko se je iz nepojasnih razlogov leta 1804/05 »na vrat na nos« odpravil na graško bogoslovje (Prunč 2003, 20). Ivan Grafenauer (1928) je domneval, da se mu je v Gradcu okrepila »kal za narodno mišljenje« in »se je mogel že seznaniti s starejšimi slovanskimi preroditelji«, leta 1813 pa je svoj prvotni priimek Jarnigg spremenil v Jarnik, ker se mu je ta zdel bolj slovenski (Baum 2009, 25). Podobno so svoj priimek poslovenili še drugi »Slovenci«, na primer Valentin Vodnik, Matevž Ravnikar, Jakob Zupan, Matija Čop, France Prešeren in Andrej Smole, medtem ko je Anton M. Slomšek menil, »da je v redu, ako se podpiše pod slovenskim tekstom Slomfhek, pod nemškim pa Slomschegg« (Kidrič 1938, 629–631).

Leta 1810 si je Jarnik začel dopisovati z Janezom Nepomukom Primicem (1785–1823), ustanoviteljem znanstvenega društva Societas slovenica. Preko njega je prišel tudi v stik z Jernejem Kopitarjem, ki je potem ko je Primic zbolel in se vrnil na Dolenjsko, postal njegov glavni zaupnik v jezikoslovnih in literarnih vprašanjih. Primic, ki mu je bila leta 1811 zaupana prva univerzitetna stolica za slovenščino in velja za utemeljitelja znanstvene slovenistike, je v nekaj letih razvil ambiciozen knjižni program, ki je zaobjemal tudi prevejsko dejavnost. Sam je v slovenščino prevedel štiri Collinove brambovske pesmi, nekaj nedeljskih evangelijev, Langbeinovo pesem *Die Poststationen des Lebens* in izvlečke iz Klopstockovega *Messiasa* (Drews 2002, 425). Iz druge roke, prek nemščine, je prevedel življenjepisa *Prava pot k dobriemu stanu ali Ena beseda ob pravih časi* (1812) Benjamina Franklina. Prevajal je še besedila Campeja, Gellerta in Overbecka ter pregovore za šolsko mladino, ki jih je objavil v čitanki *Deutsch-Slovenisches Lesebuch/Němško-Slověnske branja* (1813), v katero je uvrstil tudi ponatis Jarnikovih pesmi *Zvezdiše*, *Danica* in *Kres* v prevodu štajerskega častnika in vojaka Johanna Georga Fellingierja, ki se je naučil nekaj slovenščine, vključno s hvalnico Jarniku in njegovemu prevajalcu. V mladini namenjeni knjigi *Novi němško-slověnski bukvar al A. B. C. otrokon lébko sastoplen* se je Primic navduševal nad Schillerjem (1814, 42), ki ga je prevajal tudi Jarnik. Ogrevan se je tudi za Goetheja, še posebno za *Wertherja*, in prevedel drugo pesem iz *Mignona* iz *Wilhelm Meisters Lehrjahre* in odlomke iz Goethejeva prevoda »Ossiana« (Drews 2002, 426). Vse to gradivo je ostalo v rokopisu, kakor tudi večina Primičevih izvirnih slovenskih pesmi. Breda Slodnjak (1952) je njegove prevode poezije v obe smeri ocenila dokaj slabšalno, češ da je v njih »več truda in dobre volje kot pesniškega duha« in da mu je iskanje rime in ritma delalo velike težave, ga zavajalo v banalnosti in k proznemu prevajanju od vrstice do vrstice.

Ključni so bili Jarnikovi stiki z urednikom leta 1811 ustanovljene domoljubne, tudi za prispevke v slovenščini odprte revije *Carinthia* Johannom Gottfriedom Kumpfom (1781–1862), celovškim zdravnikom, pesnikom in pisateljem, s katerim je tudi prijateljeval (Prunč 2002, 201). Ko je Kumpf leta 1818 ustanovil ilustriran

list *Kärntnerische Zeitschrift*, ki je v prvi številki napovedal, da bo list vključeval tudi »prispevke h kulturi slovenskega jezika«, je Jarnik objavljaj tudi tam (Scheinigg 1884, 102–103). Pri *Carinthiji* je Jarnik prevzel skrb za slovenski del. Sam je v njej objavil devet svojih pesmi, pet izmed njih je bilo objavljeno skupaj z nemškimi prevodi Johanna Georga Fellingnerja. Gre za sploh prve prevode slovenske poezije v nemščino, če pustimo ob strani Linhartov hibridni pesniški almanah *Blumen aus Krain* (1787). Kljub temu je imela slovenščina v reviji le podrejeno vlogo, kar ni razvidno samo iz opombe k Jarnikovi pesmi »Na Slovence« (1811, št. 5), v kateri je zapisano, da bo prinašala »tudi nekaj slovenskih spisov, če bo to dovoljeval prostor, ki je namenjen nemščini«. Tudi Jarnik sam je menil, da slovenska pesem »ne sme zavzemati preveč prostora, ker je nemški Korošec ne razume ter bi utegnil godrnjati, če bi ostalo za nemški članek premalo prostora« (Kidrič 1938, 521).

Ko je Jarnik aprila 1811 nastopil službo kaplana v celovski stolni župniji, do česar je verjetno prišlo »prav zaradi inovativnega projekta 'Carinthie'« (Domej 2012, 23), je postal glavni glasnik izobražencev na Koroškem, ki so se zavzemali za emancipacijo in enakopravnost slovenščine. Med koroškimi rojaki, ki jih je Jarnik »kot glavni koroški 'networker' slovenskega kulturnega gibanja« (prav tam, 26) združeval, so bili poleg že omenjenega župnika Martina Kobna (1763–1836) še gospospeški kanonik Jožef Winter (1749–1830), duhovnik in pisatelj Matija Schneider (1784–1831) iz Šentilja, s katerim se je Jarnik bržkone poznal iz bogoslovja, ki pa je tedaj že živel v Gradcu, in prav tako že omenjeni Libeličan Franc Grundtner (1767–1827), nadzornik pri Grofu Eggerju (Domej 2002, 26). Grundtner, ki je bil blizu prostozidarskim krogom, je bil edini laik in izrazito antiklerikalno usmerjen. Leta 1809 naj bi Grundtner za Koroško prevedel Collinove brambovske pesmi »Lieder österreichischer Wehrmänner« [Pesmi avstrijskih brambovcev] v slovenščino, vendar je za svojo zbirko »Pesme za deželski bran« prepesnil samo dve pesmi, in sicer tisti, ki jih Valentin Vodnik ni prevedel, ker je Grundtner menil, »da se morejo ostali teksti na Koroškem rabiti vkljub drugačni graški sodbi tudi v 'kranjskem' prevodu«, pa tudi jezik njegovih prevodov je »na pol literarna kranjščina« (Kidrič 1926).

Druge spodbude je Jarnik našel v delu Ožbalda Gutsmana, čigar slovnica (*Windische Sprachlehre*, 1777), nemško-slovenski slovar (*Deutsch-windisches Wörterbuch*, 1789) in pridige (*Kristianske resnice*, 1770) so bile do drugega desetletja 19. stoletja dobrodošli pripomočki za mlade koroške duhovnike. Jarnik sam je poskrbel za 6. ponatis njegove *Windische Sprachlehre* (1829). Razen s Primicem in Kopitarjem je bil med drugim v pisemskem stiku še z Valentinom Vodnikom, pozneje s Franom Metelkom, Stankom Vrazom, Ljudevitom Gajem, Pavlom Josefom Šafaříkom. Izmail Ivanovič Sreznjevski in France Prešeren sta ga osebno obiskala, sodeloval je tudi z Antonom M. Slomškom, Matijo Ahacljem in Matijo Majarjem-Ziljskim.

2.2 Jarnik kot prevajalec

Jarnikovo najplodnejše pesniško obdobje se v dobršni meri prekriva s časom obstoja Ilirskih provinc in v veliki meri tudi z najbolj produktivnim obdobjem njegove prevodne dejavnosti. Od njegovih približno 150 izvirnih pesmi jih je ohranjenih 51 ter pet prevedenih pesmi (Bjelčević 2003, 64–65), ki so skoraj vse nastale med leti 1808 in 1814, zadnja pesem, ki je sicer ostala fragment, je datirana z letom 1833 (Prunč 2002, 6–8; Prunč 2003, 21). Literarno prevajanje iz nemščine v slovenščino in obratno je bilo pred Jarnikom ne samo na Koroškem komaj razvito in tudi koroška bukoviška prevajalska dejavnost je dosegla svoj višek bolj ali manj šele vzporedno s prevajalskimi prizadevanji Jarnika in drugih. Zato vsekakor preseneča, da Jarnik nikjer ne omenja ljudskega pesnika in prevajalca Andreja Schusterja-Drabosnjaka (1768–1825), ki je na svoji domačiji med Vrbskim in Osojskim jezerom po nemških predlogah v »souensko« ali »koroško špraho« marljivo prevajal zabavna, apokrifna in nabožna besedila ter verske igre in jih izdajal v knjižni obliki (Maurer-Lausegger 2016, 1203–1209).

Medtem ko je Jarnik po razpadu prijateljskega kroga okoli Carinthie v »gluhi koroški provinci« pri svojem pesniškem delu ostal »osamljen, brez odmeva in vzornika« (Prunč 2003, 24), je prevajalska dejavnost okoli leta 1830 vsaj v Slomškovem krogu na celovškem semenišču prav zaživela. Vendar tudi potem, kot se je Jarnik posvetil pisanju zgodovinskih razprav in raziskovanju etnoloških in jezikovnih razmer na Koroškem, je bil še naprej prevajalsko dejaven glede na to, da je bil v vsakdanjem življenju in kot raziskovalec v stiku z več jeziki in si tudi njegovih jezikovnih utopij o skupnem (južno)slovanskem jeziku ni mogoče zamisliti brez prevodnih postopkov. Po analogiji z »latentno komparativno situacijo«, ki jo je Janez Strutz (2003, 60–67) postuliral z ozirom na večjezične regionalne literature, bi lahko govorili tudi o »latentni prevodni situaciji«, kakršna je bila sploh značilna za dvo- in večjezično koroško okolje in ves slovenski kulturni prostor. Kot izobraženec, pesnik in znanstveni samouk je črpal iz cele vrste jezikov in raznovrstnih jezikovnih virov, naj je pisal pesmi ali jih prevajal ali pa pisal in sestavljal svoja strokovna besedila. V tem smislu je bilo prevajanje osnova in samoumeven del vsega njegovega delovanja.

Preden si ogledamo žanrski in besedilnovrstni razpon Jarnikove prevodne dejavnosti, naj se na kratko pomudimo pri jezikih, ki jih je obvladal, kot pisec uporabljal ali iz katerih je črpal za svoja dela. Jarnikov prvi jezik je bil njegov domači ziljski slovenski govor, v Celovcu se je izobraževal v nemškem in latinskem jeziku, saj se slovenščina v liceju in v semenišču takrat še ni predavala in jo je za bogoslovce uvedel šele Anton M. Slomšek, pri čemer ga je Jarnik podpiral. V svojem jezikoslovnem in slovarskem delu pa je uporabljal vsaj arabske, francoske, grške, hebrejske, italijanske, latinske, madžarske, nizozemske, sanskrtске, švedske, tartarske, turške in več slovanskih virov, med drugim bolgarske (staroslovenske), ruske, srbske (slavonske), hrvaške, češke, lužiško srbske in poljske.

Njegov glavni pesniški jezik je bila slovenščina, ki jo je zapisoval v bohoričici in metelčici in je bila v nekaterih pesmih nekoliko bližje narečju, praviloma pa je ustrezala tedanji regionalni varianti koroške knjižne slovenščine, ki je bila blizu kranjskim variantam. Pri tem se zdi pomembno in značilno, da pri njem najdemo pomenljiv repertoar variant slovenščine, kakršnega pri drugih slovenskih avtorjih te dobe le stežka najdemo, in da ni bilo drugega slovenskega pesnika ali pisatelja, ki bi pisal svoje pesmi in besedila v različici, ki bi bila bolj oddaljena od domačega narečja (Domej 2009a, 206, 208). Jarnik je prepesnil tudi dva Ovidova verza v latinskem jeziku, ki ju očitno ni štel za prevode (Prunč 2002, 162), dve pesmi, ki sta se porazgubili, pa imata latinske naslove: »Nil novi sub sole« in »Post nubila Phoebus« (Scheinigg 1884, 44). V slovenščini je napisal tudi kratko prozno besedilo »Čutovi v enim spomladnim jutri«, ki ga je objavil v *Sbéru lépih ukov sa Slovensko mladino* (1814) in lahko velja za »prvi zglede pesniške proze« (Pogačnik 1969, 219).

Nemščina je bila glavni jezik njegovih strokovnih spisov, v listih *Danica ilirska* (1837) in *Kolo* (1842) pa je objavil dva prispevka v hrvaškem (ilirskem) jeziku. K ilirščini se je nagibal od konca dvajsetih let 19. stoletja naprej, tako kot tudi njegov ožji sodelavec Matija Majar-Ziljski, že prej pa si je z Matijom Schneiderjem dopisoval v »neke vrste hibridni južni slovanščini«, ki da se približuje »našim južnim bratom« in »na katero bi se kmalu navadili« (Domej 2012, 28). Nemščina prevladuje tudi v ohranjeni Jarnikovi korespondenci, dopisoval pa si je tudi v latinščini in slovenščini. V nemščini je napisan še avtobiografsko-pričevanjski spis iz leta 1797 ali 1838, ki ga hrani Koroški deželni arhiv (Baum 2009, 12–14, 180). V metelčici se je ohranilo nekaj spisov, pridig in slovarskih odlomkov (Scheinigg 1884, 203), nazadnje pa je pisal tudi v gajici.

Sbér lépih ukov sa Slovensko mladino, ki je izšel poleti leta 1814, je prvo knjižno objavljeno Jarnikovo prevodno delo in druga mladinska slovenska knjiga, »ki zasluži to ime, obenem druga slovenska knjiga, ki ima prevode iz slovanskih književnosti« (Kidrič 1938, 669). O pomankanju slovenskih »ljudskih in mladinskih spisov« je Jarnik pisal tudi Kopitarju, cenzorju knjige, ki mu je omenil željo celovškega založnika Leona po slovenskih tekstih, »katere bi ljudstvo rado kupovalo« (Kidrič 1938, 668). Drugi večji knjižni prevod je priročnik *Sadje-Reja ali Navuk Kako se more prav lehko, ino v kratkem času nikar ko veliko dobreh ino zdraveh drevés podrediti, temoč tudi nažlahtnejši sadje zadobiti* (1817), ki ga je Jarnik po knjigi Franza Xaverja Geigerja prenesel iz »niemškega v Slovenji jezik« in je jezikovno približan koroškemu ljudskemu jeziku. Jarnik je priročnik prevedel že leta 1814 (Baum 2009, 26–27), dela pa se je pred njim že lotil France Grundtner, ki se je zaradi terminologije obrnil na Japlja in Vodnika, a ga zaradi prezaposlenosti ni nadaljeval (Kidrič 1938, 460, 540, 696). Med 1817 in 1822 je poleg tega objavil še tri knjižne prevode verske in nraštvene vsebine.

Drugo Jarnikovo prevajanje je razteseno po raznih tiskih ali ostalo v rokopisu, marsikaj se je gotovo izgubilo ali je izpričano samo posredno. Glede na besedilne vrste ter na izvorni in ciljni jezik lahko njegove prevode razčlenimo takole: a) pesniški prevodi iz

nemščine v slovenščino (npr. pesmi Johanna Gottfrieda Kumpfa, Johanna Georga Fellingerja, Magnusa Gottfrieda Lichtwerja in Friedricha Schillerja); b) pesniški prevodi iz slovenščine v nemščino (bolj ali manj izključno prevodi lastnih pesmi); c) prozni prevodi iz nemščine v slovenščino (razen *Sadjereje* npr. versko-vzgojna besedila iz *Neue Theologisch-praktische Monatsschrift* ter Thomasa Mayerja in Alexandra von Hohenlohe); č) prozni prevodi iz srbsčine (slavenosrbsčine) v slovenščino (poučne zgodbe iz *Cvetnika* Jovana Rajića); d) prozni prevodi iz češčine (pemskega) v slovenščino (iz Esopovih basni); e) prozni prevodi iz latinščine v slovenščino (npr. Esopove basni); f) drugi prevodi (npr. prevodno delo v sklopu leksikografskega, etimološkega, etnografskega in zgodovinopisnega dela).

2.3 Jarnikovi sodobniki in nasledniki

V času pred Jarnikom se je nemško-slovenska prevajalska dejavnost omejevala zlasti na versko-cerkveno in upravno področje (npr. cerkvene pesmi, cesarski patenti in okrožnice), na redke poljudne priročnike (npr. Gutsmanov živinozdravniški) in prevode bukvnikov (npr. *Antichrista shivollenie ali Lebn Antechrista* Matije Žegarja), medtem ko se iz slovenščine najbrž sploh ni prevajalo. Kakor Jarnik so tudi drugi koroški prevajalci te dobe prevajali različne vrste besedil, največkrat iz nemščine v slovenščino, le redko tudi v obratni smeri, ali iz latinščine. Podobna zvrstna odprtost velja tudi za kmeta Andreja Schusterja-Drabosnjaka (1768–1825), ki je bil najplodnejši koroški prevajalec in prirejevalec nemških besedil. Danes ga lahko uvrstimo med koroške slovenske kulturne svetnike, za čas njegovega življenja pa je med izobraženci večji ugled užival njegov rojak Miha Andreaš (1762–1821), ki so ga čislali v krogu Matije Ahaclja (1779–1845). Cenil ga je tudi Jarnik, ki je njegovo pesem »Mir«, eno redkih Andreaševih ohranjenih pesmi, poslal Primicu, pri čemer je pesem v resnici prevod nemške verzifikacije »Der Friede«, katere avtor je bil njegov rojak, duhovnik Jerantschnigg (Kidrič 1938, 536). Drabosnjakovo prevajanje iz nemščine v svoje domače slovensko narečje je bilo s strani literarne vede dolgo podcenjevano in omalovaževano kot delo diletanta »z vso ohlapnostjo ter oblikovno in izrazno primitivnostjo ljudskih pevcev« (Kidrič 1938, 462). Na novo je bilo ovrednoteno npr. s tekstnimi analizami Herte Maurer-Lausegger v prvi polovici 1990. let (Maurer-Lausegger 2016, 1204–1207) in tudi z oceno Mirana Hladnika (1985), da je bil Drabosnjak prvi »presajevalec« po vsej Evropi znanih ljudskih knjig na Slovensko, »ki sta mu bili zaradi nedovoljenih tiskov in trgovine z njimi zaplenjeni tiskarna in knjižna zaloga«. Med besedili tega tipa, ki jih je Drabosnjak poslovenil, so *Ena liepa historia od te liepe Magdalene in pa od ta Edelpetra v ani provinciji v Švajci* (*Die schöne Magelone*, 1527), zgodba o »večnem Židu« (*Der ewige Jude*), ljudske knjige o Frideriku Barbarosi, prilika o izgubljenemu sinu, zgodba o Amanu in Esteri in ter ljudski snovi o Egiptovskem Jožefu in o bogatem možu.

Nedvomno sta bila Jarnik in Drabosnjak, vsak na svojem koncu Vrbskega jezera, najpomembnejša prevajalca prvih dveh desetletij 19. stoletja, ki drug za drugega očitno nista vedela. Temelje za nadaljnji razvoj prevajalske kulture je postavil Jarnik, usmerjala pa jo je vse večja potreba cerkvenih krogov po knjigah, ki bi bile uporabne za katoliško vzgojo mladine in pouk v ljudskih in nedeljskih šolah. Skladno s tem so prevajalci segali po pesniških in krajših proznih besedilih, ki so jih v prvi polovici 1820. let začeli prevajati v okolju Antona M. Slomška (1800–1862). Slomšek je zlagal tudi izvirne slovenske pesmi in nekaj nemških. Njegova pesem »Slovenstvo« iz leta 1822 je bila posnetek Vodnikove »Ilirije oživljene«, naslov pa se je glasil: »Eine Ode auf Veranlassung gesungen, als sich im Jahre 1822 die Alumnen im Priesterhause zu Klagenfurt, ihr eigenes Bedürfniss fühlend, gegenseitig in der Muttersprache zu bilden anfangen« [Oda, zapeta ob priliki, ko so leta 1822 alumni v duhovniškem domu v Celovcu začutili lastno potrebo in se začeli izobraževati v maternem jeziku] (Kramberger 1992, 9). Prevedel je med drugim okoli 70 latinskih papeških aforizmov, njegovi prevodi Franza Schuberta, Ägidiusa Jaisa in drugih so izšli v knjižici *Navod za nedeljske šole* (Gradec 1830), ki jo je Slomšek uredil skupaj s šolnikom Simonom Rudmašem. V drugi izdaji Ahacljeve zbirke *Pesme po Koroškim ino Štajarskim znane* (Celovec 1838), prve slovenske posvetne pesmarice z napevi, je objavil pesem »Veselja dom – Preljubo veselje«, poslovenjeno verzijo pesmi »Die Freude« celovškega župnika, pesnika in urednika *Carinthie* Simona Martina Mayerja. Prevod Schillerjeve »Lied von der Glocke« [»Pesem o zvonu«] je objavil leta 1847 kot mladinsko branje v *Drobtinica*.

Prevodna dejavnost je v Celovcu zaživela po uvedbi za lavantinske bogoslovce obveznega in za koroške bogoslovce prostovoljnega pouka slovenščine na semenišču. Slomšek, ki je sicer Jarniku pomagal pri jezikoslovnem delu, je v bogoslovju sprva uporabljal Jarnikove in Primičeve knjige (Grafenauer in Gspan 1967), s svojimi študenti, ki so večinoma prihajali iz lavantinske škofije, pa je prevajal pesmi, svetniške legende in poučno-moralistične sestavke. Slomšek je v svoji celovski dobi izdal celo vrsto knjižic in knjig, ki jih je spisal in priredil sam ali s pomočjo bogoslovcev, med njimi znatno število prevodov (Kramberger 1992, 12). Pod njegovim vodstvom so Jernej Levičnik, Jožef Rozman, Felicijan Globočnik, Janez Sredenšek, Mihael Stojan, Matija Vodusek, Valentin Orožen, Jožef Hašnik in od Korošcev Matija Majar največ prevajali vzgojno prozo popularnega mladinskega pisatelja Christopha Schmida in v letih 1832 do 1841 izdali blizu deset knjižnih objav (prav tam, 13 in 14; Lendovšek 1876, 231–249), ki hkrati zaznamujejo začetek slovenskega mladinskega slovstva.

Duhovnik, etnograf in jezikoslovec Matija Majar (1809–1892), ki je igral ključno vlogo pri nastanku programa za Zedinjeno Slovenijo leta 1848, je poslovenil povest *Pavle Hrastovski. Sreča Boga prav spoznati. Povest iz pisem Kristofa Šmida* (*Wie Heinrich von Eichenfels zur Erkenntnis Gottes kommt*), objavljeno v knjigi *Troje ljubeznivih otrok*. Poleg tega je v prispevku *Volks-Sagen und Volks-Lieder der Kärntner Slovenen*

von den Türken-Kriegen und dem Könige Mathias Corvin [Ljudske legende in narodne pesmi koroških Slovencev o turških vojnah in kralju Matiji Korvinu] za *Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnten* [Priročnik o zgodovini vojvodine Koroške] Heinricha Hermanna (1843 I, 245–278) prevedel nekaj narodnih pesmi. Zanimivost je njegova slovenska priredba kratkega pročila Ignaza Franza Castellija o marčni revoluciji na Dunaju, ki jo je pod naslovom »*Le sem Slovenzi! Poslušajte, kaj se je une dni v Dunaji (v Wieni) zgodilo*« natisnil celovški založnik Leon. Majar je priredil še Schmidovo enodejanko *Die Erdbeeren oder die Morgenstunde hat Gold im Munde*, ki je leta 1859 izšla v knjigi *Rožice za mlade in odrasčene ljudi* pod naslovom *Jagodice*. Njegova prevajalska dejavnost poznejših let, ko se je zavzemal za »jezik slavjanski« ter v tem jeziku tudi pisal in objavljajal v latinici in cirilici, nazadnje v celovškem listu *Slavjan* (1883–1885), sega tudi na področja publicistike in etnologije.

Med Slomškoviimi sodelavci je bil tudi gorenjski pesnik Jernej Levičnik (1808–1883), sicer tudi sodelavec *Kranjske čbelice* in pisec prvega življenjepisa Franceta Prešerna. Prevajal je zahtevno umetniško literaturo, med drugim odlomke iz Schillerjeve drame *Die Jungfrau von Orleans* in Goethejevo balado *Der Erlkönig* ter pesmi Matthiasa Claudiusa (Križnar 2016, 807), vendar svojih prevodov ni objavil in njegova literarna zapuščina se ni ohranila. Anton Oliban (1824–1860), ki je prevajal nemško prozo in pesmi nabožnega ali poučnega značaja med drugim za *Drobtinice*, je v svojem koroškem obdobju poleg pesmi »Herman Vikari« Oskarja Redwitza poslovenil še *Očenaš in deset božjih zapovedi* (Ljubljana 1854) Albana Stolza. Nadaljnji prevajalec pobožnih besedil in tudi biblije je bil Placid Javornik (1803–1864), ki je deloval na Koroškem in je sodeloval pri časopisu *Slovenija in Drobtinica* (Ditmajer 2015, 3).

Carinthia je tudi potem, ko je Jarnik pesniško umolknil, objavila še nekaj slovenskih pesmi z nemškimi prevodi, ki so bile zvečine priložnostnega značaja kot npr. »Mariji Ani Karolini Piji – Marija Anna Karolina Pia«, posvečeni »svitli kraljici ogerski« (1831, št. 14). Isto velja za pesniško voščilo »Franu kralju Ilirianov – Franz, dem Könige Illyria's« ob 40-letnici vladavine cesarja Franca I. (1832, št. 9) in »O godi jega ekscelencije gospoda baron Jožef Kamilo Šmidburga« (1832, št. 12) Jakoba Zupana in za posvetilno pesem »Le osem let! – Nur acht Jahre!« (1845, št. 13) Jerneja Maroušnika. Od Prešernovih pesmi je *Carinthia* ponatisnila »Sila spomina« (1844, št. 12), »Mornar« (1844, št. 21), sonete »O Vrba«, »Hrast«, »Življenja ječa« in »Momento mori« (1846, št. 52) ter »Slovo od mladosti« (1849, št. 79) v prevodu Ljubljancana Karla Melzerja, ki je v teh letih deloval v Celovcu. Te objave Prešernove poezije v nemščini so desetletja dolgo bolj ali manj osamljen primer posredovanja estetsko zahtevne slovenske literature v koroškem okolju, prvi knjižni prevod iz slovenske literature pa je sploh izšel šele leta 1947 (Vavti 2006, 20).

Prevajalska dejavnost in produkcija knjižnih prevodov na Koroškem se tudi v drugi polovici 19. stoletja ni posebej razlikovala od praks v drugih slovenskih deželah.

Številčno so v tedanji »prevodni kulturi« (Prunč 2008, 24–33) prevladovali prevodi iz nemščine v slovenščino, ki so bili namenjeni verskim in šolskim potrebam, delež literarnih besedil pa se je hitro povečal, ko so bile v Celovcu ustanovljene prve slovenske literarne revije, ki so prinašale predvsem prevode pripovednih besedil. Glede na to, da se je knjižna slovenščina formirala še globoko v drugo polovico 19. stoletja in so bili prevodi verske ali poučne vsebine najbolj razširjeni, je prevajanje bistveno prispevalo k razvoju standardne slovenščine, slovenske nacionalne kulture in literature, kar je značilno tudi za druge narode, ki so si prizadevali za jezikovno enakopravnost (Almasy 2018, 35–37). Tako je prevajanje sprva bogatilo zbir v slovenščini dostopnih literarnih besedil in razvoj nacionalne književosti, ko pa je literatura postala simbol slovenstva, so nacionalno-ideološki dejavniki in norme časa literarno prevajanje vse bolj usmerjali in tudi ovirali (Prunč 2012, 86–87), kar je vplivalo na izbiro jezikov, zvrsti in žanrov, ki so se prevajali v slovenščino (Hladnik 1992, 109–119; Almasy 2018, 38–39).

2.4 Periodika in Mohorjeva

Obrobno epizodo v tedanjih jezikovnih, kulturnih in političih prizadevanjih predstavljajo stremljenja po skupnem jeziku južnih Slovanov ali sploh vseh Slovanov. Med Korošci sta bila glavna zagovornika ilirizma in drugih južnoslovankih ali panslavističnih utopij Urban Jarnik in še posebno Matija Majar, za zблиževanje slovanskih jezikov pa se je ogreval tudi mladi Anton Janežič, ki je leta 1850 v tretji številki celovške *Slovenske bčele* objavil prispevek »Vitezstvo ilirsko«. Časopisi *Slovenska bčela* (1850–1853), *Glasnik slovenskega slovstva* (1854) in *Slovenski glasnik* (1858–1868), ki jih je urejal Janežič, pa so se že z naslovom programsko zapisali razvoju slovenske kulture in književnosti, kakor tudi leta 1851 v Celovcu ustanovljeno Mohorjevo društvo, katerega oglas, da »bode dobre bukve za Slovence izdajalo«, je v nemščini objavila tudi *Carinthia* (1851, št. 70). Vse tri revije in dejavnosti v okolju Mohorjeve pa so igrale osrednjo vlogo tudi pri posredovanju leposlovne literature iz drugih jezikov v slovenski literarni prostor.

Že *Slovenska bčela* je objavila nekaj prevodov v slovenščino, toda ne več toliko iz nemške literature (npr. Christian Fürchtgott Gellert), temveč iz slovanskih, na primer iz češke (František Jaromír Rubeš, Josef Ehrenberger idr.), ruske (npr. Vasilij A. Žukovski, Faddej V. Bulgarin), poljske in srbske narodne. Janez Trdina, Matija Valjavec in Janko Pajk so za šolske potrebe prevajali iz klasičnih jezikov, med drugim Homerja, Vergilija in Horacija. Drugi prevajalci iz grščine in latinščine, ki so objavljali tudi v Celovcu, so bili Janez Šubič, Josip Šuman in Ladislav Hrovat. Valjavec je leta 1861 v *Slovenskem glasniku* objavil prevod Sofoklove tragedije *Ajant*, ki je nato leta 1863 izšla pri založniku Leonu v knjižni izdaji in je prvi knjižni prevod kake antične drame v slovenščino (Hriberšek 2007, 105). Edini vidnejši koroški prevajalec teh let je bil znameniti fizik Jožef Stefan (1835–1893) s prevodi narodnih pesmi iz ruščine in najbrž tudi rusinščine

(Trdina 2019, 11–20). Delež prevodov je bil dokaj visok tudi v edini številki *Glasnika slovenskega slovstva* s povestjo flamca Hendrika Consciencea v prevodu Franceta Jeriše, Valjavčevim prevodom iz Homerja in več prepesnitvami iz slovstvene folklore slovenskih in drugih narodov. *Slovenski glasnik*, osrednja slovenska literarna revija časa, je med drugim objavil prevode pravljic Hansa Christiana Andersena izpod peresa Frana Erjavca in Frana Levstika in povesti Adalberta Stifterja v prevodu Leopolda Gorenjca, poleg tega pa kar 12 od skupaj 20 prevodov iz ruščine, kar jih je zabeležiti med 1850 in 1870 v slovenskem tisku (Vrtač 2016, 14).

Vpliv nacionalno-ideoloških dejavnikov na zvrsti in žanre, ki so se prevajali, se jasno odraža v tem, da v obdobju od 1848 do 1918 na za slovensko nacionalno književnost prestižnem področju poezije ni izšel niti en sam knjižni prevod iz nemščine. Največji delež knjižnih prevodov iz nemške leposlovne literature je z 62 % imela pripovedna proza, ostali delež je pokrivala dramatika (Prunč 2007, 168). Estesko zahtevnejšo literaturo je slovensko izobraženstvo vse do razpada monarhije bralo tudi v nemškem izvirniku ali v nemških in italijanskih prevodih, medtem ko se je mladinska in trivialna literatura s pridom prevajala v slovenščino, ker ni imela nacionalnega statusa (Hladnik 1992, 111–112).

Vse te značilnosti veljajo tudi za prevodno literaturo, ki je izhajala v slovenskih celovških revijah in pri Mohorjevi. Kako je izvirna slovenska literarna produkcija počasi izpodrivala zahtevnejšo prevodno literaturo, je razvidno iz razvoja knjižnega programa Mohorjeve. Medtem ko je bilo razmerje med domačimi in tujimi leposlovnimi deli v prvem desetletju 2:7, se je v drugem prevesilo na 6:3, v tretjem na 3:1, v četrtem na 1:1 in v petem na 10:4 (Kondrič Horvat 2007, 128–129, gl. tudi Moder 1957). Med prevodi iz nemščine je poučna povest *Blagomir puščavnik* (1853) bavarskega pisatelja Wilhelma Baubergerja (*Der Einsiedler am Carmel*), ki je prvo daljše pri Mohorjevi izdano besedilo. Prevajalec sicer ni imenovan, vendar je Erich Prunč v zapisu v raziskovalni zbirki *TraDok* domneval, da gre za prevod Anton Slomška, ki je kot lavantinski škof natis tudi dovolili. Samo leto dni po izvirniku pa je Janez Božič »svobodno za Slovence izdelal« uspešnico Harriet Beecher Stowe *Uncle Tom's Cabin or Life Among the Lowly*, ki je leta 1853 izšla pri Mohorjevi v prevodu Franca Malavšiča v Ljubljani (Hladnik 1992, 116; Trupej 2015, 215). Mohorjeva je leta 1859 izdala že omenjeno enodejanko *Jagodice* Christoph Schmidta v priredbi Matije Majarja, s čimer se je razpon prevodne literature sprva razširil na mladinska gledališka besedila in nato še na dramatiko.

Najpomemnejši podvig na knjižnem in prevodnem področju je bila zbirka *Cvetje iz domačih in tujih logov*, ki je izhajala v letih 1861 do 1868 in je bila namenjena srednješolski literarni vzgoji ter odraslim, med prevajalci pa so bili nekateri vodilni slovenski pesniki, pisatelji in filologi. V borih sedmih letih je v zbirki izšlo 22 del v 35 zvezkih, med njimi 14 prevodov, med drugim Friedricha Schillerja, Božene Nėmcove, Christiana Andersena, Mihaila Lermontova, Platona in Sofokla. Knjige je tiskal celovški

založnik Janez Leon, od leta 1864 naprej pa Jožef Blaznik v Ljubljani. Spiritus movens vse te knjižne produkcije je bil učitelj Anton Janežič (1828–1869), ki je Celovec ne samo spremenil v vodilno literarno središče, temveč tudi v središče slovenske prevodne literature. Sam je bil avtor več šolskih beril, med drugim knjige *Kurzer leichtfaßlicher Unterricht in der slowenischen Sprache für Deutsche* (1849), ki je bila do leta 1875 pod naslovom *Slovensko berilo za Nemce s kratkimi razjasnjenji in potrebnim abecednim imenikom / Slovenisches Lesebuch für Deutsche mit kurzen Erklärungen und dem nöthigen alphabetischen Nachschlageregister* kar devetkrat ponatisnjena. Uredil je tudi *Cvetnik. Berilo za slovensko mladino* v dveh delih (1865, tri izdaje do 1887), ki je vseboval še med 40 in 45 odstotkov prevedenih besedil, medtem ko je v *Čitankah* (1889–1919) Jakoba Sketa ta delež padel na okoli 18 odstotkov (Almasy 2018, 165 in 188–190).

Po ukinitvi *Cvetnika iz domačih in tujih logov*, v katerem so nazadnje izhajala samo še izvorna slovenska dela, je Celovec tudi na prevajalskem področju izgubil na veljavi, čeprav je Mohorjeva leta 1871 dobila svojo lastno tiskarno. Razen Defoevega pustolovskega romana *Robinzon starši, njegove vožnje in čudovite dogodbe* (1876, 1893, 1904), ki ga je Janez Parapat prevedel po nemškem prevodu Carla Altmüllerja za Mohorjevo, v Celovcu do razpada monarhije ni izšel več noben leposloven knjižni prevod. Tudi izdajanje prej popularne poljudne prevodne literature je po letu 1865 začelo usihati, po letu 1885 pa povsem izginilo iz mohorjanskega knjižnega programa (Hladnik 1992, 113). Zadnja pomebnejša celovška revija *Kres* (1881–1886), ki sta jo urejala Jakob Sket in Gregor Krek, prevodom sicer ni namenjala posebne pozornosti, je pa pomenljivo, da je leta 1882 v drugi številki objavila tri Prešernove pesmi v latinskem prevodu Janka Pajka (Hriberšek 2007, 111–112). Koliko literarnih prevodov je izšlo v regionalnem koroškem časopisju, npr. v listih Andreja Einspielerja in v *Miru* (1888–1920), ni znano, vendar je bilo tega prejkone zelo malo.

Med prevajalci leposlovne literature po Jarniku ni bilo več vidnejšega predstavnika iz Koroške, saj sta se Matija Majar in še bolj Jožef Stefan le bežno posvetila prevajanju. Edina izjema je pesnik, pisatelj in časnikar Filip Haderlap (1849–po 1896) iz Remšnika pri Železni Kapli, ki pa je živel na Kranjskem in je vse svoje prevode, kolikor so bili objavljeni, izdal izven Koroške. Po neznani predlogi je v slovenščino prevedel *Tisoč in ena noč: Pravljice iz jutrovih dežel* (1880–1881, 4 zv.), divjezahodno povest *Eno leto med Indijanci* (1882), prvo roparsko povest *Črni bratje* (1882, 1896, 1905), prav tako po neznani predlogi, a morda prirejene po romanu *Die schwarzen Brüder* Heinricha Zschokkeja (Hladnik 1983, 79), ter – spet po neznani predlogi – zgodovinsko povest *Pod turškim jarmom: Povest iz vojske Grkov zoper Turke* (1882). V rokopisu so ostali njegove priredbe Shakespearjeve drame *Romeo in Julija* po nemški predlogi Bodenstaedta, veseloigre *O ti možje* po Juliusu Rosnu (tj. Nikolaus Duffek) in dramatični prizor *Hektor in Andromaha*. Tako je nemško-slovensko literarno prevajanje na Koroškem že od zgodnih petdesetih let 19. stoletja potekalo brez koroške slovenske udeležbe in do konca stoletja usahnilo.

3 Literatura s področja raziskovanja Jarnikovega dela

Jarnik je kot vsestranska osebnost vplival na svoje naslednike na cerkvenem, šolskem, literarnem in jezikoslovnem področju in bil v stiku z vodilnimi izobraženci na Koroškem, tedanjega slovenskega in tudi dela slovanskega sveta. Zato ni presenetljivo, da so se na njegovo delo že zgodaj odzvali različni krogi in stroke. Med sodobniki je najbolj odmevala njegova poezija, ki jo je navdušeno hvalil Janez Nepomuk Primic v čitanki *Némško-Slovénske branja* (1813). Iz nje je povzema tudi Matija Čop za svoj pregled slovenske literature, ki ga je leta 1831 poslal Pavolu Josefu Safaříku (Jireček 1864, 39 in 94). Med zgodnje odmeve sodi tudi Prešernov zbadljiv epigram na Jarnikove priredbe Ezopovih basni v *Zberu*, objavljen v »Seršenih« v tretji številki *Kranjske čbelice*: »Pravljíca po Ezóp' od vas zapéta, | Več níma slásti, kákor jéd pogréta.« Vendar ga je Prešeren, ko ga le leta 1832 obiskal v Možberku, spodbujal k nadaljnjemu pesnikovanju.

Vsi avtorji poznejših slovenskih literarnih zgodovin so upoštevali in ocenjevali Jarnikovo pesništvo in delovanje, njegovo prevajalsko delo pa so največkrat omenjali samo ob robu. Fran Levec je v tretjem delu svojih literarnozgodovinskih predavanj, ki jih je ustvaril najbrž v letih 1871/72 v Gorici, zapisal, da so »njegove pesni vsaj tako dobro, kot Vodnikove, ako ne še bolje« (Levec 2003). Julij Kleinmayr (1881, 93–95, 120) je Jarnika predstavil predvsem kot filologa in zgodovinopisca, medtem ko Karol Glaser (1895, 197–203, 260–263) omenja tudi njegove prevode nemške poezije v slovenščino. Oba prikaza se naslanjata na članek, ki ga je Janez Schenigg objavil ob 100-letnici Jarnikovega rojstva v *Kresu* in s katerim je začrtal temelje za vrednotenje Jarnikovega dela in njegov podobe v slovenskem kulturnem prostoru, kajti Scheinigg (1884, 44) je o Jarnikovemu pesnikovanju sodil, da »nima silo pesniške vrednosti«, njegov prevod Schillerjeve balade *Der Graf von Habsburg* pa je primerjal s prevodom Koseskega iz leta 1844, da bi dokazal slovenski pesniški »napredek« (prav tam, 42–43). Po drugi strani je ugotavljal, da je bil Jarnik znan »po vsej slovanskej zemlji« (prav tam, 257) in da je »[s]am in osamljen« vstopil v literarno polje, ko »nikdo se ni čutil Slovenca«, ter nadaljeval:

Sčasoma so se mu pridružili Schneider, Slomšek, Stucin in dopisovali so mu duhovniki po deželi. Nasledniki so mu trije možje, kateri so nam Korošcem v diko in ponos: Matija Majar, A. Janežič in Andrej Einšpieler. Vsak izmed teh treh je nadaljeval, kar je Jarnik začel: Majar narodno blago in uzajemnost slovansko v govoru in pismu, Janežič slovnico in slovarje, a Einšpieler izobraževanje naroda in šolstvo; vse to je moral prej obdelovati Jarnik sam. Da je bil Celovec za dobrih dvajset let literarno središče ne samo koroškim, temveč vsem Slovencem, je torej isto tako pripisovati Jarnikovemu delovanju. (Scheinigg 1884, 258)

Tudi Karel Štrekelj je Jarnikovo delovanje bolj ali manj prepisal iz Scheinigga, ko je na prelomu stoletja na graški univerzi predaval o zgodovini slovenskega slovstva, ter sodil, da »Jarnikovo pesnikovanje nima veliko pesniške vrednosti, ako izvzamemo včasih precej gladko obliko« (Štrekelj 2014, 728). Na raven priložnostnega, domoljubnega pesnika duhovniškega stanu, ki je zaslužen na polju »ljudskega poduka in jezikoslovnem«, je Jarnika že pred Scheiniggom postavil Anton Janežič (1859, 112–115), ko je v zborniku *Vodnikov spomenik* objavil nekaj njegovih pesmi. Janežič naj bi z Jarnikovo pesniško ostalino ravnal dokaj malomarno (Prunč 2002, 5–6) in šele Lino Legiša, France Kidrič, Anton Slodnjak, Jože Poglačnik in Jože Koruza so se ji posvetili znova podrobneje in objavili nekatere še neobjavljene pesmi (prav tam, 5–6; Prunč 2003, 22–23). Najbolj dosledno je Jarnikovo delovanje upošteval France Kidrič v svoji *Zgodovini slovenskega slovstva*. O njegovi poeziji, v kateri je ugotavljal vplive Valentina Vodnika in »nemške pietistične miselne poezije«, je zapisal, da ji gre »med slovenskimi pesniškimi poskusi te dobe zaradi njihove pesniške cene prvo mesto« (Kidrič 1938, 539). Pozitivno je sodil tudi o njegovih pesniških prevodih, ki so »često svobodni, a prve res pesniške presaditve v slovenščino« (prav tam, 539–540). Jarnika kot prevajalca tudi ni spregledala regionalna koroška literarna zgodovina (Nussbaumer 1956, 62 in 332), njegovi pesniški prevodi iz nemščine pa so bili tudi predmet raziskav o slovenski prevodni recepciji nemške literature v obdobju med 1780 in 1850 (Drews 2002, 426).

Celovit in nov vpogled v pesniško in prevajalsko ustvarjalnost Urbana Jarnika je omogočil šele Erich Prunč s tekstološko-leksikalno analizo njegovega pesniškega jezika in kritično izdajo ohranjenih pesmi (Prunč 1983, 1988, 2002, 2003, 2016a). Prunč je v svojem rezimeju ocenil, da je Jarnikova poezija »le marginalno vplivala na osrednji literarni razvoj, ker ni bila objavljena v ustrezni obliki«, da pa je Jarnik »v sedmih letih pesnikovanja vsekakor dosegel, v nekaterih pogledih tudi presegel literarno in estetsko raven slovenske poezije« (Prunč 2003, 24, 37). Dokazal pa je tudi, da delež koroških regionalizmov ni tako velik, kot je mislila stroka, ki je Jarnikov jezik označila kot primer »nekakega kompromisa med kranjskim pisnim jezikom in pisateljevim domačim ziljskim narečjem, pretkanim za pesniško rabo nekoliko preveč s starimi nemškimi izposojenkami« (Grafenauer 1928).

Pomenljive prispevke o njegovi poeziji ter metriki in naglasu v izvirnih in prevodnih pesmih je napisalo tudi več raziskovalcev v Sloveniji (Slodnjak 1970; Pretnar 1978; Nartnik 2002; Bjelčevič 2003; Zaplotnik 2008). Pozornost je pritegnila tudi Jarnikova *Sadje-Reja* (1817) kot najstarejši znani slovenski priročnik iz sadjarstva in primer poljudno strokovnega izražanja v živi, vsakdanji govorici (Legan Ravninar 2011, 332–333).

Glede zanimanja za Jarnikovo osebnost in njegove dosežke je značilno, da so vse monografske obravnave (Prunč 1983, 1988, 2002; Baum 2009) izšle v Celovcu. Tam je bil objavljen tudi velik del novejših člankov o njegovi vlogi v sklopu koroške deželne

zgodovine in zgodovine slovenskega jezika (npr. Baum 1999; Domej 1999, 2009a, 2009b), leta 2000 pa se je v Celovcu odvijal tudi doslej edini njemu posvečen simpozij, katerega prispevki so bili objavljeni v reviji *Koroški etnološki zapisi*.

4 Raziskovalni deziderati

V zadnjih letih za Jarnikove dosežke ne v Avstriji ne v Sloveniji ni več opaziti novega zanimanja, kot da so stroke zaenkrat dorekle svoje o prvem koroškem slovenskem pesniku, prvem kvalitetnem prevajalcu poezije iz nemščine in iz slovanskih literatur ter utemeljitelju slovenske etnologije, sociolingvistike, dialektologije in politologije. Težko bi tudi rekli, da je Jarnik »bil (in še vedno je)« »podcenjena osebnost«, kot je zapisal Theodor Domej (2009a, 205) o njegovi vlogi kot predstavniku zgodnje etape slovenskega emancipatoričnega gibanja. Tudi v literarni zgodovini ima Jarnik svoje mesto, saj ga obravnavajo malodane vsi pregledi slovenskega slovstva vse tja do Jožeta Pogačnika (1998) in Marije Mitrović (2001) in omenjajo njegov prispevek k slovenski poeziji, jezikoslovju, etnologiji in še čem.

Vsekakor pa ne bi mogli trditi, da je Jarnik uveljavljeno ime v zgodovini slovenske prevodne kulture, kar potrjujejo tudi oznake za glavna področja njegovega delovanja, saj ga niti Erich Prunč, avtor gesel o Urbanu Jarniku v *Enciklopediji Slovenije* (1990, 272) in v *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška* (Prunč 2016b, 555–557), ne označuje za prevajalca, pač pa za pesnika, jezikoslovca, narodopisca in zgodovinarja oz. duhovnika, pesnika in filologa. Med drugim bi kazalo podrobneje raziskovati večjezično »prevajalsko situacijo«, v kateri so Jarnik in njegovi sodobniki na Koroškem in v širšem nadregionalnem sklopu delovali, tudi z ozirom na prevajalske prakse v nemškogovorečih krogih in drugih sosednjih jezikovnih okoljih.

Slomškovo delovanje v Celovcu in tudi Janežičevo uredniško in organizacijsko delo ter literarna in prevajalska programatika časa so literarna veda in druge stroke dodobra osvetlile, pogrešamo pa podrobne stilne in jezikovne analize prevedenih leposlovijskih besedil zlasti iz prve polovice 19. stoletja in raziskave neliterarnega prevajanja. Več pozornosti bi zaslužili tudi literarni spisi in prevodi v »ilirščino« ali iz »ilirščine« v slovenščino z vidika tedanje prevajalske kulture in obravnava teh prevodov kot posebno obliko večjezičnosti. Koroški prevajalci po letu 1848 sicer niso veliko prispevali k nemško-slovenskemu literarnemu prevajanju, vendar se zdi, da je pomen Celovca kot posrednika prevodne literature iz različnih jezikov v ves slovenski jezikovni prostor še premalo osvetljen. Prav v tem pogledu bi se ponujala tudi primerjava s sodobno prevajalsko situacijo na Koroškem in današnjo vlogo dvojezičnih celovških založb kot posrednikov med različnimi jeziki in literaturami.

5 Zaključek

Urban Jarnik je zaslovel kot pesnik in jezikoslovec že za časa svojega življenja. Poznali so ga v pesniških krogih in v svetu nastajajoče slavistike. Osebnost se je poznal ali si dopisoval s Primicem, Kopitarjem, Vodnikom, Dobrovským, Lambrovičem, Ravnikarjem, Prešernom, Čopom, Šafařikom, Sreznovskijem, Vrazom, Gajem idr., kljub temu njegov vpliv ni presegal bližnje koroško okolje. Svojega glavnega učenca je imel v Matiju Majarju-Ziljskem, med njegovimi sodelavci pa je bil tudi Anton M. Slomšek, ki je skupaj z Antonom Janežičem in Andrejem Einspielerjem v drugi polovici 19. stoletja zasenčil Jarnikov pomen. S svojimi jezikoslovnimi raziskavami je Jarnik prispeval k razvoju in normiranju slovenskega knjižnega jezika, nesporen je tudi njegov prispevek k slovenski narodni emancipaciji na Koroškem, z razpravami o izvoru napisa na vojvodskem prestolu, o Samotu kot kralju karantanskih Slovanov in o germanizaciji Koroške pa je kmalu prišel v navzkrižje z nemško usmerjenimi krogi na Koroškem, s katerimi je bil prvotno v ožjem stiku, tako da ni bil sprejet med vidne osebnosti koroške deželne in kulturne zgodovine.

Jarnik danes velja za enega najvidnejših slovenskih pesnikov pred Prešernom, medtem ko ostaja njegova vloga prvega prevajalca nemške poezije v slovenščino in prevajalca lastne poezije v nemščino manj vidna. S svojimi prevodi za šolsko mladino, v versko-vzgojne in prosvetne namene se je vključil v razsvetljenska izobraževalna prizadevanja, hkrati pa postavil temelje za nadaljnje prevajalske in publicistične dejavnosti v celovškem okolju. Njegovo delo odmeva v strokovni zgodovini različnih znanstvenih disciplin, od slovenske literarne zgodovine in dialektologije do sociolingvistike. Po njem sta poimenovani tudi ulici v Ljubljani in Mariboru, kljub temu pa Jarniku – prosto po Marijanu Doviću – najbrž lahko pripisujemo le status regionalnega, koroškega slovenskega kulturnega svetnika, čeprav je po svojih številnih pionirskih dosežkih znana in priznana osebnost tudi v Sloveniji, posebej v strokovnih krogih in kulturni publicistiki. Na Koroškem, kjer ima tudi nekaj spominskih obeležij, je po njem je poimenovan leta 1992 ustanovljeni Slovenski narodopisni inštitut / Slowenisches Volkskundeinstitut Urban Jarnik v Celovcu. Tam so izšle tudi vse njemu posvečene monografije, leta 2022 pa bil po njem poimenovan cestni most, ki vodi iz Celovca proti Možberku.

Z Jarnikom in njegovimi sodobniki se je Celovec predvsem po zaslugi Antona M. Slomška razvijal v prevajalsko središče, ki je kmalu izžarevalo v ves slovensko govoreči prostor. Višek je prevodna literatura dosegla po letu 1850, v času Janežičevega urednikovanja prvih slovenskih literarnih revij, knjižnega programa Mohorjeve in zbirke Cvetje iz domačih in tujih logov. Izdajanje literarnih prevodov pa je z razvojem izvirne slovenske književnosti po letu 1865 hitro izgubilo na pomenu, dokler ni v sedemdesetih letih bolj ali manj zamrlo. V tem pogledu se razvoj na Koroškem ni

razlikoval od ustroja prevodne politike na Kranjskem, Štajerskem in Goriškem, saj sta funkcionalizacija slovenske literature v nacionalnopolitične namene po eni strani in večjezičnost slovenskega izobraženstva po drugi strani pripeljali do zavestno prakticiranih zvrstnih in žanrskih omejitev pri posredovanju literatur iz drugih jezikov, še zlasti iz nemščine. Vendar pa Koroška situacija v drugi polovici 19. stoletja odstopa od drugih dežel po tem, da med Slovenci na Koroškem v tem obdobju ni bilo več nobenih vidnejših literarnih ustvarjalcev in prevajalcev in je postala celotna prevodna produkcija, ki je bila povsem v moških rokah, odvisna od uvoza iz drugih predelov habsburške monarhije.

6 Seznam sorodnih poglavij v monografiji

Začetki prevajanja posvetne poezije v slovenščino: pesniki-prevajalci od Deva do Jarnika

Bibliografija

- Almasy, Karin. 2018. *Kanon und nationale Konsolidierung. Übersetzungen und ideologische Steuerung in slowenischen Schullesebüchern (1848–1918)*. Dunaj, Köln, Weimar: Böhlau Verlag.
- Baum, Wilhelm, ur. 2009. *Urban Jarnik. Romantik, Nationalismus und Panslawismus in Kärnten*. Celovec, Dunaj: Kitab.
- Baum, Wilhelm. 1999. »Urban Jarnik und das Selbstbewußtsein der Kärntner Slowenen im Vormärz.« V *Pomlad narodov / Völkerfrühling*, uredila Andreas Moritsch in Tina Bahovec, 53–80. Klagenfurt/ Celovec: Mohorjeva/Hermagoras.
- Bjelčević, Aleksander. 2003. »Jarnikove kitice.« *Koroški etnološki zapisi*, st. 2: 64–81.
- Ditmajer, Nina. 2015. »Jezikovno-prevajalske značilnosti Javornikovih starozaveznih prevodov (1848–1854).« *Diplomsko delo*, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Domej, Theodor. 1999. »Schule und Sprache in Kärnten im Vormärz.« V *Pomlad narodov / Völkerfrühling*, uredila Andreas Moritsch in Tina Bahovec, 97–123. Klagenfurt/Celovec: Mohorjeva/Hermagoras.
- Domej, Theodor. 2009a. »Urban Jarniks Stellung in der slowenischen Sprach- und Kulturgeschichte.« V *Urban Jarnik. Romantik, Nationalismus und Panslawismus in Kärnten*, uredil Wilhelm Baum, 188–210. Celovec, Dunaj: Kitab.
- Domej, Theodor. 2009b. »'Strengt euch an, Europas Stämme!' (Urban Jarnik, 1809).« V *Napoleon und seine Zeit: Kärnten, Innerösterreich, Illyrien*, uredila Claudia Fräss-Ehrfeld, 225–252. Celovec: Geschichtsverein für Kärnten.
- Domej, Theodor. 2012. »Raznolikost Koroške v času Ilirskih provinc.« V *Zgodovinske dimenzije Ilirskih provinc*, uredila Barbara Šterbenc Svetina in Matija Godeša, 19–38. Ljubljana: Založba ZRC.
- Drews, Peter. 2002. »Grundzüge der Rezeption deutscher Belletristik in der Frühzeit der neueren slovenischen Literatur (1780—1850).« *Zeitschrift für Slavische Philologie* 61, št. 2: 423–446.
- Glaser, Karol. 1895. *Zgodovina slovenskega slovstva. Zv. 2: Od francoske revolucije do 1848*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Grafenauer, Ivan. 1946. »Slovensko slovstvo na Koroškem: živ člen vseslovenskega slovstva.« *Koroški zbornik*, uredili Bogo Grafenauer, Lojze Ude in Maks Veselko, 284–344. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grafenauer, Ivan in Alfonz Gspan. 1967. »Slomšek, Anton Martin.« V *Slovenski biografski leksikon: 10. zv. Schmidl – Steklasa*, uredil Alfonz Gspan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Grafenauer, Ivan. 1928. »Jarnik, Urban (1784–1844).« V *Slovenski biografski leksikon, 3. zv. Hinner – Kocen*, uredil Izidor Cankar. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka.
- Hladnik, Miran. 1983. *Trivialna literatura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Hladnik, Miran. 1992. »Vloga prevoda v slovensko-nemški literarni tekmi.« V *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 28. *Zbornik predavanj*, uredila Miran Hladnik in Darinka

- Počaj-Rus, 109–119. Ljubljana: Center za slovenščino kot tuji ali drugi jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Hladnik, Miran. 1985. »'Svobodno po nemškem poslovenjeno'. Popularni prevedeni žanri 19. stoletja.« V *France Prešeren v prevodih: Zbornik društva slovenskih književnih prevajalcev* 8/9, uredili Drago Bajt, Frane Jerman in Janko Moder, 191–199. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Hriberšek, Matej. 2007. »Prevajanje iz klasičnih jezikov v 2. polovici 19. stoletja.« *Keria* 9, št. 1: 73–117. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-QRTWTT-PG/39d11670-e9cc-454a-a829-afc3139bb3c0/PDF>.
- Janežič, Anton. 1859. »Urban Jarnik.« V *Vodnikov spomenik. S spisi od 86 pisateljev in štirimi na kamen tiskanimi dokladami*, 112–115. Ljubljana: Kleinmayr in Bamberg.
- Josef, Jireček. 1864. *Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslawischen Literatur. Aus dessen handschriftlichem Nachlasse. I. Slowenisches und glagolitisches Schrifttum*. Praga: Tempsky.
- Kidrič, Franc. 1938. *Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti. Razvoj, obseg in cena pismenstva književnosti in literature*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Kidrič, France. 1926. »Grundtner, Franc (okoli 1767 | 1766–1827).« V *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv. *Erberg – Hinterlechner*, uredil Izidor Cankar. Ljubljana: Zadruga gospodarska banka.
- Kleinmayr, Julij. 1881. *Zgodovina slovenskega slovstva*. Celovec: Mohorjeva.
- Kondrič Horvat, Vesna. 2007. »Na stičišču kultur. Prevodi nemških knjižnih besedil v slovenščino v času med 1848 in 1918.« V *Slovenski prevodi nemških besedil v obdobju avtro-ogrške monarhije – znanstvene refleksije*, uredila Karmen Teržan Kopecky, 119–130. Maribor: Filozofska fakulteta.
- Kramberger, Franc. 1992. »Anton Martin Slomšek – življenje in delo.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 63, št. 1: 3–24.
- Križnar, Franc. 2016. »Levičnik, Jernej.« V *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942*, 2. zv., J–Pl, uredila Katja Sturm-Schnabl in Bojan-Ilija Schnabl, 807–808. Dunaj, Köln, Weimar: Böhlau.
- Legan Ravnikar, Andreja. 2011. »Slovenski strokovni jezik in izrazje pri Vodniku v primerjavi s starejšim Pohlinom in mlajšim Jarnikom.« V *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenstem*, uredil Miha Preinfalk, 319–338. Dostop 9. 1. 2023. <http://sd18.zrc-sazu.si/LinkClick.aspx?fileticket=ZiJcOtwAweI%3d&tabid=58>.
- Lendovšek, Mihael, ur. 1876. *Ant. Mart. Slomška zbrani spisi. Perva knjiga: Pesmi*. Ptuj: samozaložba.
- Levec, Fran. 2003. *Slovensko slovstvo*, uredil Miran Hladnik. Dostop 9. 1. 2023. <http://slovlit.ff.uni-lj.si/slovjez/mh/levec.html>
- Maurer-Lausegger, Herta. 2016. »Schuster, Andrej.« V *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942*, 2. zv., Po–Z, uredila Katja Sturm-Schnabl in Bojan-Ilija Schnabl, 1203–1209. Dunaj, Köln, Weimar: Böhlau.

- Mitrović, Marija. 2001. *Geschichte der slowenischen Literatur. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Klagenfurt/Celovec, Ljubljana/Laibach, Wien/Dunaj: Hermagoras/Mohorjeva.
- Moder, Janko. 1957. *Mohorska bibliografija*. Celje: Mohorjeva družba.
- Nartnik, Vlado. 2002. »K razmerju med Ostrevico nepremagano Urbana Jarnika in Prešernovim prevodom Bürgerjeve Lenore.« *Slava* 15, št. 1/2: 72–82.
- Nussbaumer, Erich. 1956. *Geistiges Kärnten. Literatur- und Geistesgeschichte des Landes*. Celovec: Kleinmayr.
- Pogačnik, Jože. 1969. *Zgodovina slovenskega slovstva. Zv. 2: Klasicizem in predromantika*. Maribor: Obzorja.
- Pogačnik, Jože. 1998. *Slovenska književnost I*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Pretnar, Tone. 1978. »Metrika prevoda.« *Slavistična revija* 26, št. 1: 3–18.
- Prunč, Erich. 1983. »Urban Jarnik. Textologische Grundlagen und lexikologische Untersuchung seiner Sprache.« Habilitacijsko delo, Univerza v Gradcu.
- Prunč, Erich. 1988. *Urban Jarnik. 1784–1844. Textologische Grundlagen und lexikologische Untersuchung seiner Sprache*, 3 zv. Klagenfurt/Celovec: Hermagoras/Mohorjeva.
- Prunč, Erich. 1990. »Jarnik, Urban.« *Enciklopedija Slovenje*, zv. 4, Hac–Kare, 272. Ljubljana: Mladinska knjiga
- Prunč, Erich. 2002. *Urban Jarnik. Pesmi in prevodi*. Celovec/Klagenfurt: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik.
- Prunč, Erich. 2003. »Urban Jarnik kot pesnik.« *Koroški etnološki zapisi*, št. 2: 20–42.
- Prunč, Erich. 2007. »Deutsch-slowenische/kroatische Übersetzung 1848–1918. Ein Werkstatt-tenbericht.« *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, št. 53: 163–175.
- Prunč, Erich. 2008. »Zur Konstruktion von Translationskulturen.« *V Translationskultur. Ein innovatives und produktives Konzept*, uredila Larissa Schippel, 19–42. Berlin: Frank & Timme.
- Prunč, Erich. 2012. »Zur ideologischen Steuerung von Übersetzungsprozessen.« *V Avstrija_Slovenija: kulturni stiki / Österreich_Slowenien: kulturelle Begegnungen. Mednarodni simpozij ob 20. obletnici Avstrijske čitalnice Maribor / Internationales Symposium anlässlich des 20-jährigen Jubiläums der Österreich-Bibliothek Maribor*, 25. – 27. 11. 2010, uredila Helene Breitenfellner in Mateja Škofljanec, 85–107. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.
- Prunč, Erich. 2016a. »Urban Jarnik. Vezni člen med Vodnikom in Prešernom.« *V Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev: 1946–2016. 70 let izhajanja*, uredil Matija Ogrin, 51–57. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Prunč, Erich. 2016b. »Jarnik, Urban.« *V Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942*, uredila Katja Sturm-Schnabl in Bojan-Ilija Schnabl, 2. zv., J–Pl, 555–557. Dunaj, Köln, Weimar: Böhlau Verlag.
- Scheinigg, Janez. 1883. »Jarnikova zapuščina.« *Kres* 4, št. 3: 211–214, 321–327, 373–376, 419–421, 473–477, 530–534, 578–582, 625–628.

- Scheinigg, Janez. 1884. »Urban Jarnik (V spomin njegove stoletnice).« *Kres* 4, št. 4: 37–45, 97–103, 148–155, 199–205, 253–259.
- Slodnjak, Anton. 1970. »Pesniška usoda Janeza Nepomuka Primca in Urbana Jarnika / Das dichterische Schicksal von Janez N. Primic und Urban Jarnik.« *Razprave*, Razred za filološke in literarne vede 7, 5–35.
- Slodnjak, Breda. 1952. »Primic, Janez Nepomuk (1785–1823).« V *Slovenski biografski leksikon*, 8. zv. *Pregelj Ivan – Qualle*, uredil Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Štrekelj, Karel. 2014. *Zgodovina slovenskega slovstva III–IV*, uredil Matija Ogrin. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Strutz, Johann. 2003. *Regionalität und Interkulturalität. Prolegomena zu einer literarischen Komparatistik der Alpen-Adria-Region*. Habilitacijsko delo, Univerza v Celovcu.
- Trdina, Larisa. 2019. »Leposlovje v Slovenski Bčeli.« Diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Trupej, Janko. 2015. »Recepcija štirih ameriških romanov in njihovih slovenskih prevodov v luči ideologije rasizma.« *Primerjalna književnost* 38, št. 2: 213–235.
- Vavti, Stojan. 2006. *Bibliographie der Buchübersetzungen slowenischer Literatur ins Deutsche / Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v nemščino*, uredil Andrej Leben. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- Vrtač, Klara. 2016. »Slovenski prevodi ruske literature v slovenskih literarnih časopisih do 1. svetovne vojne (1850–1915).« Diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Wolstein, Johann Gottlieb in Ignac Alojz Kleinmayr. 1792. *Te bukve od teh pomory inu bolesni te govedine, teh ouz, inu teh suin*. Celovec: Kleinmayr.
- Zaplotnik, Matjaž. 2008. »Epski pesnitvi Urbana Jarnika in Jerneja Levičnika.« V *Slovenščina med kulturami*, uredil Miran Košuta, 112–121. Slovenski slavistični kongres, Celovec in Pliberk 2.–4. 10. 2008. Celovec, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

PREVODI V KOROŠKI JEZIKOVNI RAZLIČICI: URBAN JARNIK IN SODOBNIKI

Prevajalsko dejavnost na Koroškem je skozi 19. stoletje zaznamovala izrazita jezikovna asimetrija: nemščina je bila uradni in glavni občevalni jezik, medtem ko se je slovenščina zapisovala v regionalnih različicah, saj se je knjižna slovenščina formirala še globoko v drugo polovico tega stoletja. Prva izrazitejša prevajalca iz nemščine in drugih jezikov v slovenščino sta bila duhovnik in pesnik Urban Jarnik in samouk Andrej Schuster-Drabosjak, ki je svoja v domačem narečju napisana besedila priredil po nemških predlogah. S prevodi nekaterih Jarnikovih pesmi je pesnik Johann Georg Fellinger okoli leta 1812 poskrbel za sploh prve prevode slovenske poezije v nemščino. Prvi razmah prevajalske dejavnosti, ki je sprva služila versko-vzgojnim namenom, je

zabeležiti v 1830. letih na celovškem semenišču v okolju Anton M. Slomška, višek pa je dosegla po letu 1850, ko se je Celovec po zaslugi Antona Janežiča, urednika prvih slovenskih literarnih revij, knjižnega programa Mohorjeve in zbirke *Cvetje iz domačih in tujih logov*, uveljavil ne samo kot literarno organizacijsko središče, temveč tudi kot središče posredovanja prevodne literature v slovenščino, čeprav na Koroškem ni bilo večjega števila domačih prevajalcev. Z razvojem izvirne slovenske književnosti je prevodna literatura po letu 1865 začela izgubljati na pomenu in kmalu bolj ali manj zamrla.

TRANSLATION IN THE CARINTHIAN LINGUISTIC VARIANT: URBAN JARNIK AND HIS CONTEMPORARIES

Throughout the 19th century, translation activity in Carinthia was characterised by a distinct linguistic asymmetry, with German being the official and main language of communication, while Slovene was written in regional variants, and literary Slovene was still being formed deep into the second half of the century. The first prominent translators from German and other languages into Slovene were the priest and poet Urban Jarnik and the autodidact Andrej Schuster-Drabosjak, who adapted German templates writing his own texts in the local dialect. By translating some of Jarnik's poems, the poet Johann Georg Fellingner provided the first translations of Slovene poetry into German around 1812. The first boom in translation activity, which initially served religious-educational purposes, can be recorded in the 1830s at the Klagenfurt seminary under the influence of Anton M. Slomšek, and reached its peak after 1850, when, thanks to Anton Janežič, editor of the first Slovene literary periodical, the Mohorjeva book programme and the collection *Cvetje iz domačih in tujih logov* [Flowers from the local and foreign groves], Klagenfurt established itself not only as a literary organisational centre, but also as a centre for the transmission of translated literature into Slovene, even though there were not a large number of native translators. With the development of original Slovene literature, translated literature began to lose importance after 1865, and continued to decline.